

Suriye Anayasa Reformunda Rusya Vizyonu

Pozisyon Değerlendirmesi
Şubat 2018

Ahmed Velid
Araştırmalar Birimi

جسور للدراسات
JUSOOR for STUDIES

Jusoor Araştırma Merkezi Ortadoğu bölgesinde, ze-likle Suriye ile bağlantılı meselelerde, siyasi toplumsal ekonomi ve kanuni alanlarında çalışmalar bilgiler ve araştırmalar yayınlayan, devletin çeşitli uzmanlık alanlarından karar sahiplerine, yetkililere, kalkınma alanında çalışanlara bölge meseleleri ile ilgili dengeli kararlar almalarında onlara gerçekçi ve net verilere dayanan bilimsel raporlar sunan bağımsız uzman kurumdur.

yayın hakları Jusoor Araştırma Merkezine aittir © 2018

TURKEY - Gaziantep

info@jusoor.co
www.jusoor.co

Giriş

2017'den günümüze kadar Rusya'nın, Suriye sahasında elde ettiği kazanımları sağlama alacak, Amerika'nın, Batı'nın ve hatta müttefiki İran'ın çıkarlarına karşı Suriye'de ve bölgedeki kendi stratejik çıkarlarını koruyacak bir siyasi czm için ciddi caba sarf ettiği görülmektedir.

Önümüzdeki siyasi czm Rusya vizyonuna öncelik verdiği gayet aşıkardır. Nitekim Rusya, bazı Suriyeli gruplar ve batılı düşünce kuruluşları ile bir anayasa taslağı oluşturmuş ve ilk Astana görüşmesinde bu taslağı sunmuştur. Süreç boyunca Anayasa meselesini gündeminde tutan Rusya, geçtiğimiz Ocak ayının sonunda düzenlenen Soçi görüşmelerinde meseleyi daha açık bir şekilde ortaya koymuştur. Zira görüşmelerde başından sonuna kadar Anayasa Reformunun yapılması, anayasa metni için Astana süreci devletlerinin gözetiminde bir Suriye Komitesinin oluşturulması ve Birleşmiş Milletlerin görüşmelerde bu komiteye itimat etmesi konuları ana temayı oluşturmuştur.

Rusya'dan yapılan resmi açıklamalar ve anayasa reformu ile ilgili muhalifler arasındaki tartışmalar devam ederken, bu çalışma ile Rusya vizyonunun anayasa reformundaki temel görüşlerini, bu reformun Suriye'deki siyasi krizin czm ile ilişkisini ve Muhaliflerin bu vizyon karşısındaki alternatif seçeneklerini ortaya koymaya çalışacağız.

RUSYA VİZYONUNUN ANAYASA REFORMU İÇİN ORTAYA KOYDUğU GöRüşLER

Geçtiğimiz süreçteki görüşmelerde Rusya anayasa reformu meselelerini ön planda tutmaya çalışmıştır. Özellikle geçici hükümet konseyi oluşturulması ve geçici hkmetin çalışma şeklini belirleyen bir anayasa metninin hazırlanması kararının alındığı Birinci Cenevre beyannamesini ve daha önceden bahse konu olan Güvenlik Konseyi kararlarını böylelikle hükümsüz kılmaya çalışmaktadır.

24 Ocak 2017 Astana görüşmelerinin birinci oturumunun bitmesiyle birlikte Rusya, Anayasa reformu meselelerinde kendi vizyonunu ortaya koyduğu bir anayasa taslağını teklif etmiş ve bu taslağın sadece istışare amaçlı hazırlandığını, Suriyelileri kendi anayasalarını hazırlamaya teşvik

etmeyi hedeflediğini, aynı vizyon minvalinde mevcut anayasanın da düzeltilebileceğini vurgulamıştır.

Taslağın 85. Maddesi Cumhurbaşkanı ile parlamento yetkilerini ve yönetimin kendi arasındaki ilişkiyi içermektedir. Ayrıca Kürt kesiminin taleplerine¹ cevap verecek şekilde federatif bir yapı teklifi, azınlıkların yönetimde ve devlet kademelerindeki temsiliyeti yer almaktadır.

Taslak, Cumhurbaşkanı görevden alma, savaş ve barış meselelerinde karar alma, Anayasa Yüksek Mahkemesi üyelerinin ve merkez bankası başkanının atanması ve görevden alınması yetkileri de dahil olmak üzere Cumhurbaşkanı yetkilerine karşı parlamentonun yetkilerinin arttırılmasını öngörmektedir.

Öte yandan taslak, devletin “Araplığı” niteliğinin kaldırılması, sadece “Suriye Cumhuriyeti” olarak kalması, Devletin dininin İslam ve temel kanun koyucunun İslam Şeriatı olduğu maddelerinin kaldırılması ve özerk yönetim organlarında Arapça ile Kürtçenin resmi dil olarak eşitlenmesi tekliflerini de içermektedir.

Rus taslağı ayrıca memur atamalarında etnik ve mezhebi grupların temsiliyet oranının gözetilme zorunluluğunu ve bazı mevkilerin azınlıklara tahsis edilmesini ifade etmektedir.

Silahlı Kuvvetlerin siyasi platforma girmesine ve otoritenin taşınmasına izin verilmemesi de taslakta yer almaktadır.

Taslak, uluslararası hukukun yüceliğini ve Suriye’nin onayladığı anlaşmaların devlet hukuk sisteminin temeli olarak tanınmasını vurgulamaktadır. Taslağın 7. Maddesinin 3. Bandında;

“Uluslararası Hukukun tanınmış olan temel kanun ve prensipleri ve Suriye’nin uluslararası anlaşmaları devlet hukuk sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır”

Rusya, Suriye anayasa reformu için hazırlamış olduğu taslakta, anayasada 7 yıl olarak belirlenmiş Cumhurbaşkanlığı suresini ve ikinci kez seçime girme imkanını da saklı tutmuştur.²

Anayasa taslağı teklifi bizatihi Rusya’nın uygulamaya çalıştığı bir sömürgeci tutuma somut bir örnektir. Nitekim gerek Suriyelilere ve

gerekse diğer ülkelere řu mesajı vermektedir; “Suriye'nin geleceğini çizmesinde en büyük rol Rusya'nındır”.

Öte yandan Rusya'nın politik dayatma girişimi, gerçekleri güçle dayatma ve sonrasında aktörleri bu gerçekler üzerinden bir anlaşmaya çağırma üzerine kurulu askeri politikası ile örtüşmektedir.

ANAYASA REFORMUNDAKİ RUSYA VİZYONUNUN BELİRLEYİCİ FAKTÖRLERİ

Suriye'deki anayasa reformunda Rus vizyonunda 3 belirleyici faktör bulunmaktadır.

- Bütün devlet kademelerinde etnik ve mezhebi gruplara KOTA PRENSİBİ uygulaması. Bu ise günümüzde ve gelecekte birlik içindeki toplum arasına çatışma tohumları ekecektir. Buna ilaveten Lübnan'da olduğu gibi devletin egemen yapıları arasında dış politikada bir bütünlük ve istikrar sağlanamayacaktır.
- ADEMİ MERKEZİYETÇİ prensibini vurgulamak ve gücü merkezi hükümet ile bölgeler arasında paylaşmak. Böylelikle herhangi bir yapı gelecekte ve günümüzde çeşitli taleplerde bulabilecektir. Nitekim günümüzde bazı Kürt kesiminin özerk yönetim kurma çabaları bulunmaktadır.
- Yetkilerin dağıtılması ve en çok yetkinin temsilci meclislere verilmesi ile GÜÇ DENGESİ uygulaması. Burada ise Rusya genel çerçevenin dışına çıkmamıştır. Nitekim büyük ülkeler, toplumların özelliklerini gözetmeksizin birçok devlete siyasi ve anayasal çözümler dayatmışlar ve iç savaşlara yol açmışlardır. Bu lkeler yapısal olarak zayıf kalmışlar, ciddi ekonomik ve sosyal sorunlar yaşamışlardır. Bir başka cihetten Ademi merkezietçi sistemin etnik gruplara uygulanan kota prensibi ile birlikte bulunması, belli başlı coğrafi bölgelerde yaşayan başka azınlık nesilleri de bir özerk yönetim kurmaya teşvik edecektir. Bu ise bölgesel ve uluslararası güçlerin nüfuz etmelerine imkan sağlayacak farklı yapıların ortaya çıkması demektir.

SIYASİ ÇÖZÜM YOLUNDA ANAYASAL REFORM

Moskova'nın 2017'nin başlarında anayasa taslağı teklifinin ardından gelişmeler ivme kazandı. Aynı yıl 4 Mart tarihinde düzenlenen Cenevre görüşmelerinden sonra De Misture Birleşmiş milletlerin 4'lü Sepet prensibini benimsediğini açıkladı. Bunlar;

Mezhepçi olmayan bir yönetimin kurulması, yeni anayasa için bir yol haritası belirlenmesi, Seçim yapılması ve terörle mücadele edilmesi.³

Yine Rus vizyonu ile ilgili olarak 26 Ekim 2017 tarihinde BM temsilcisi yapmış olduğu açıklamada 8. Cenevre görüşmelerinin 2 temel nokta üzerine yoğunlaşacağını belirtti. Bunlar; yeni anayasa hazırlığı ve BM gözetimi ve yönetiminde seçimlerin yapılması. BM aracılığı 1. Cenevre'de alınan kararlarda geri adım atılmasını şart koşmuştu. Nitekim her türlü yürütme yetkisine sahip geçici yönetim komitesinin kurulmasıyla geçiş süreci anayasası duyurulacak ve yeni anayasa metni hazırlanacaktır.⁴

Bu süreç devam ederken özellikle geçtiğimiz 23 Kasım tarihinde Soçi'de Rusya, İran ve Türkiye liderleri arasında bir zirve düzenlendi. Bu toplantıda Suriye'de savaşa son verecek siyasi bir uzlaşa için adımlar atıldı. Bu adımlar arasında Suriyeli bütün kesimlerin iştirak edeceği bir konferans düzenlenmesi, Ateşkesin güçlendirilmesi, savaş mağdurlarına⁵ yardımların arttırılması yer almaktadır. Bu zirve zamanlama ve ilişkili olaylar bakımından ciddi önem arz etmektedir. Nitekim zirve Beşşar Esed'in Soçi'ye gelip Vladimir Putin ile görüşmesinden iki gün sonra gerçekleşmiştir. Kremlin, 21 Kasım'da, yani ertesi günü Beşşar Esed⁶ ile yapılan görüşmenin neticelerini ABD, Suudi Arabistan ve İsrail liderleri ile paylaştıklarını duyurdu. Suriye dosyasında çehresini Rusya'nın belirlediği bir uluslararası ittifak arayışı olduğu görülmektedir.

Rus vizyonunun birkaç açıdan İran ve Türk vizyonu ile kesiştiği mülahaza edilmektedir. Üç ülke de anayasa hazırlığının batının gözetiminde olmasını arzulamamakta, Suriye'nin siyasi geleceğine sahadaki varlıklarının yansımaları istemektedir. Bu ise ilk olarak anayasa ile şekillenecektir.

Soçi konferansı sahada aktif devletler arasında üçlü bir ittifaka yol açmıştır. Nitekim bu üç devletin gözetiminde bir anayasa komisyonunun oluşturulması gündemde tutulmuş, komisyonun görevi ise ilk aşamada anayasa değişikliği tekliflerini sunmak, ikinci aşamada ise yeni anayasa

yazmak olarak belirlenmiştir. Anayasa meselesi Yüksek Uzlaşı Konseyinin görevleri arasında yer almıştır.

Ancak řu konuya değinmekte fayda vardır. Anayasa ve siyasi çözüm konularındaki bir takım hususlarda kurulan l ittifak tam bir vizyon birliği anlamına gelmemektedir. Zira İran, esas olarak Muhaliflere anayasa reformuna katılma şansı vermeyi istememektedir. Sahada yönetimi elinde tutmakta olduğu rejimin durumuna bakınca kendisini taviz vermek durumunda görememektedir. Ayrıca yetkinin merkezden alınıp dağıtılması ya da bir çeşit federatif yapıya gidilmesi görüşünü de reddetmektedir. Öte yandan Türkiye her ne kadar coğrafi bir federatif yapıya itiraz etmese de etnik federatif yapıya karşıdır. Rusya ise -ki kendisi federal yapıya sahiptir- Suriye için en uygun sistemin bu olduğunu savunmaktadır.

l vizyonun ortak keşişti bir diğer nokta ise BM'nin gözetiminde olan Cenevre ve Astana süreçlerinin başarısız kaldığıdır. Zira Soçi'nin ortaya kormuş olduğu anayasa komisyonunun sahada aktif rol alan devletlerin anayasa ile ilgili taleplerinin karşılanmasına ve uluslararası toplumun siyasi çözüm arayışında ilerleme kat edilmesine n ayak olduğu uluslararası organizasyon tarafından kabul edilmiştir.

Geçmişe yönelik bir okuma yapıldığında Suriye krizinin çözümünde artık Rusya'nın temel belirleyici role sahip olduğu görülmektedir. Bu rolünü güçlenmesinde birtakım faktörler vardır. Rusya'nın sahadaki stratejik atılımları karşısında Amerika'nın geri çekilmesi, Muhaliflerin ise sürekli Rus baskısı sonucunda siyasi ve askeri olarak geri çekilmesi bunların başında gelmektedir. Bütün bunlar içeride ve bölgede yer alan gleri Rusya ile koordinasyon sağlamak durumunda bırakmıştır. Nitekim Rusya, askeri ve siyasi araçları sayesinde krize taraf olan herkese şart koşabilmektedir.

RUS VİZYONU KARŞISINDA MUHALİFLERİN ÖNÜNDEKİ SEÇENEKLER

Suriye muhalifleri askeri ve siyasi platformda oldukça zor seçimler karşısında kalmıştır. Sahada kontrol sağlama konusunda sürekli bir gerileme yaşamaktadır. Nitekim geçtiğimiz Ocak ayı ile birlikte kontrolü altında bulunan bölge %12'nin altına düşmüştür. Buna Fırat kalkanı operasyonu ile Türkiye'nin kontrolü altında bulunan bölgeler de dahildir. Gelecek aylarda ise bunun daha da gerilemesi beklenmektedir. Siyasi alanda ise Amerika ve Batı nezdinde genel olarak Suriye dosyasının önem kaybetmesiyle gerileme yaşamaktadır. Bölgesel olarak da benzer bir geri çekilme söz konusu olmuştur. Bu ise çok fazla manevra alanının kalmamasına ve etki alanının daralmasına yol açmıştır.

İçeride ise ciddi bir bölünme sorunu ile karşı karşıya olan Muhalifler, gerek askeri alanda gerekse siyaset organlarında bölünmeler ve hukuki tartışmalar yaşamaktadır. Bu durum ise Rus vizyonuna veya başka bir vizyona karşı strateji geliştirmede de belini kırmaktadır. Kaldı ki ortaya kendisine has bir strateji koymakta güçlük çekmektedir.

Bütün bu veriler ışığı altında Yüksek Uzlaş Komitesinin önünde Muhalifler açısından fazla seçenek kalmadığı görülmektedir.

- 1-Birinci Cenevre beyannamesine bağlı kalmak ve başta geçici yönetim komisyonunun oluşturulması ve anayasanın ilan edilmesi olmak üzere alınan kararların uygulanmasını talep etmek. Birinci Cenevre beyannamesini uluslararası desteğe sahip olması ve BM kaynaklı olması bakımından Suriye krizine dair yapılacak her görüşmede esas kabul etmek. Ayrıca konuyla alakalı BM'nin aldığı kararların uygulanma zorunluluğunu vurgulamak.
- 2-Rusya'nın pazarlık görüşmelerine yönelik saldırılarının bir nebze önünü kesmesi bakımından Cenevre görüşmelerine odaklanmak.
- 3-Soçi'den çıkan anayasa komisyonunu kabul etmek suretiyle -ki BM'nin onaması halinde bu bir gerçek olacak- hali hazırdaki seçenekler karşısında akıllıca ve pozitif bir tutum sergilemek. Bu komisyona yönelik itiraz yahut mutlak bir karşıtlık Yüksek Komitenin anayasa paketinden tamamen dışlanmasına yol açabilecektir.

- 4-Muhaliflere has bir anayasa vizyonu ortaya koyabilmek için çalışmak. Ta ki muhalifler kısıtlı menfi tutumlarını bırakıp kendi vizyonu ile birlikte diğerlerinin görüşlerini de göz önünde bulunduran pozitif bir hale bürünebilirler.
- 5-Anayasa reformu ve Siyasi zm noktasında Rus ve İran vizyonu arasındaki açığı değerlendirmek. Nitekim her ne kadar iki devlet de Batı'nın anayasa dosyasında tarafsız bırakılmasında ittifak sağlamışlarsa da anayasanın içeriği ve çözümün nihai şekli konularında açık bir ihtilaf içindedirler.
- 6-Komisyonla bütün aktörleri temsil etme gücü verebilecek şekilde Muhalefet çatısı altındaki her kesim ile diyalogu genişletmek. Bunlara komisyonun açıkladığı 2. Riyad konferansına katılmayanlar da dahil.

SONUÇ

Rusya geçtiğimiz iki yıl boyunca aşırı güç kullanarak elde etmiş olduğu askeri kazanımları Suriye'deki siyasi çözümle birlikte bölgedeki kendi çıkarları doğrultusunda sağlamlaştırmak istemektedir. Ancak Rusya'nın bu arzusu bölgesel ve uluslararası alanda engel teşkil eden birtakım verilerle karşı karşıyadır. Her ne kadar Suriye dosyasındaki Amerikan rolü gerilemiş olsa da 12'den fazla ss ile ülkenin 4'te biri üzerindeki etkinliğini korumaktadır. Aynı zamanda Amerika hala bölge ve dünya üzerindeki en etkili devlettir. Moskova'nın bunu aşması mümkün değildir. Öte yandan müttefiki olan ve çıkar olarak büyük farklılıklara sahip İran ile de çakışmaktadır.

Geriye tek bir şeyi ifade etmek kalıyor. Suriye krizinde, en alt düzeyde de olsa geçiş sürecinde adaleti sağlayacak, Suriye'de hakiki bir değişim ortaya koyacak kapsamlı bir siyasi uzlaş sağlanmadan yapılacak olan anayasal reform herhangi bir anlam ifade etmeyecektir. Bu ise sahadaki askeri operasyonların son bulması, aktif uluslararası gler arasında ittifakların gerçekleştirilmesi ile ilişkilidir.

Dipnotlar

¹ Astana görüşmelerinin ilk turunda Rusya tarafından sunulan anayasa taslağı için tıklayınız.

<https://goo.gl/ivPtd2>

² Rusya'nın Yeni Suriye anayasası taslağında yer alan en önemli değişiklikler, Sputnik, 27.1.2017.

<https://goo.gl/LV2LjG>

³ Cenevre 4: Dört sepetin mahsulü. Aljazeera.net, 4.3.2017 <https://goo.gl/UeYLdb>

⁴ "Cenevre, Suriyeliler için ne saklıyor", Stratejik Gözlemevi, 26.11.2017.

<https://goo.gl/kdW2GG>

⁵ Soçi Zirvesi .. Taraflar ve en önemli ıktılar, Aljazeera.net, 23.11.2017

<https://goo.gl/CLsk5J>

⁶ Putin; Esad ile yaptığı görüşme sonuçlarını Trump, Bin Salman ve Netanyahu ile paylaştı, almodon.com, 21.11.2017 <https://goo.gl/eKjgEV>